

De Veerman

Sprokkels uit mijn denken over 'Kinderen en Kunst'

Als je het aan de inner cirkel van de kunstinstellingen vraagt, blijkt kunst voor kinderen een uitgemaakte zaak: je kan niet vroeg genoeg beginnen met kinderen kunst te laten beleven en hen in contact te brengen met allerlei cultuuruitingen. Zelden hoor daar een dissidente stem zoals die van Jake Chapman, die zegt dat kinderen niets te zoeken hebben in het museum omdat ze er nog niets van snappen.

Jake Chapman, half of the revered Chapman brothers duo, called parents "arrogant" for thinking children could understand such complex artists as Jackson Pollock and Mark Rothko. He says that standing a child in front of a Pollock is an "insult" to the American who pioneered the abstract expressionism. "It's like saying... it's as moronic as a child? Children are not human yet," the father-of-three declared.

Zo'n controversiële uitspraak doet bij ons (kunstminnend Vlaanderen) de wenkbrauwen fronsen, maar in Engeland bracht dit een debat op gang over kinderen en kunst, een debat dat ook hier niet zou misstaan en waar we soms te snel aan voorbijgaan.

De vraag waarmee we kinderen confronteren en waarom we dit doen, mag zeker gesteld worden.

Wij hebben in Vlaanderen een rijke traditie aan kunsteducatie en aan initiatieven die kinderen met kunst willen in aanraking brengen. Roergangers zoals Barbara Wyckmans (directeur van HETPALEIS) zeggen dat kunst een recht is voor kinderen en ijveren samen met heel wat culturele niet in de weg: het is goed o; te onderzoeken wat onze motieven en argumenten zijn om dit recht al dan niet verder te laten groeien en te ontwikkelen.

Ook in de onderwijsmiddens is al van in de jaren vijftig van vorige eeuw, de aandacht voor kunst en cultuur in het curriculum groeiende, zij het met zeer wisselende draagkracht en aandacht.

De beweging van de 'creatieve expressie', die internationaal veel uitstraling had, zette van 1957 tot eind jaren '70 veel in gang. Roemrijke figuren zoals August. J. Bal en Jos De Maegd, hanteerden creatieve expressie vooral vanuit pedagogisch oogpunt en de ontwikkeling van kinderen, wat vrij progressief was in het toenmalig tijdsbeeld. Hun visie en werking straalde uit naar de kunstmiddens en de eerste voorzichtige

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

banden werden gesmeed.

Ook in het jeugdwerk ontstonden in die jaren kunstzinnige ateliers, die ettelijke jaren later werden verdergezet in de deeltijdse academies, zij het enkel in de beeldende afdelingen. Het was wachten tot de jaren 2000-2010 alvorens ook het deeltijds muziekonderwijs op deze stimulans inging en meer algemene ateliers muzische vorming voor jonge kinderen organiseerde.

Met de hertekening van het cultuurbeleid in de jaren tachtig en de grotere opsplitsing tussen cultuur en onderwijs, dreigde al het schoons dat door de creatieve expressiebeweging was opgebouwd, weg te zakken.

Dit euvel was voornamelijk ingegeven door de grote besparingsmodus waarin ons land toen verkeerde en dus vooral ingegeven door economische motieven. Ja, ook toen al viel op dat in crisistijden kunst en cultuur dikwijls bij de eerste slachtoffers hoort bij grotere economische verhalen. Dat dan vooral de minder zichtbare actoren worden opzijgezet mag van alle tijden zijn, vertelt hoe we als samenleving kijken naar dit soort werk. Het duidt meteen op een buitencirkel van mensen die kunst en cultuur, zeker voor jongeren en kinderen, niet als een noodzaak maar al een luxe beschouwen. Hiervoor hanteren zij argumenten als zinloze bezigheid, een loutere hobby, duur, niet-productief (helpt ons economisch niet vooruit)

Het was wachten tot het begin van deze eeuw om weer de binding tussen cultuur en onderwijs aan te halen en hen te stimuleren tot meer samenwerking en samenhang.

Ondertussen had het onderwijs in de laatste jaren van de vorige eeuw via de eindtermen muzische vorming de creatieve expressie structureel verankerd in het basisonderwijs. Vandaag de dag is dat nog steeds zo, maar in inspectieverslagen lezen we dat het daar niet zo bijzonder goed mee is gesteld. Vooral de opleiding van de onderwijzers blijkt te kort te schieten in methodes en werkvormen om die binding tussen cultuur en onderwijs in een goed opgebouwd en duurzaam onderwijstraject te kunnen gieten.

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De kunstensector zelf zat ook niet stil: er groeide een rijke variëteit aan initiatieven die inspeelden op het onderwijs en naar kinderen in hun vrije tijd (al dan niet in familieverband). Het jeugdtheater is hiervan een van de sterkste voorbeelden. Bovendien richten enkele kunsthuisen zich uitsluitend op kinderen en/of jongeren. We kennen allemaal Bronks,

De Veerman

HETPALEIS, Het Speeltheater/de Kopergieterij die heel wat pionierswerk verrichtten, maar ook gezelschappen zoals HETGEVOLG, Laika, Fabuleus en nog zoveel anderen hebben een positieve doch economisch broze positie verworven.

De laatste jaren is er zelfs een bijzondere uitbereiding naar de heel jonge leeftijd bezig: zo richt bv. muziektheater De Spiegel zich naar de allerkleinsten en maakt voorstellingen voor -driejarigen.

Cultuurcentra speelden een cruciale rol in deze ontwikkeling: sinds hun ontstaan bouwden zij gestaag aan een werking voor kinderen en jongeren, in eerste instantie vooral via een binding met het onderwijs. Pas hebben zij hun programmatie ook opengesteld voor vrijetijdsactiviteiten in die zin.

Ook de museale sector bleef niet achterwege en wist decretaal het educatieve luik te verankeren in zijn werk. In dat educatieve luik zijn vooral de initiatieven voor kinderen en jongeren (ook hier weer grotendeels gericht op het onderwijs) het meest opvallend. Pas recent werden via voorzichtige debatten de toegangspoort naar gezinnen opengesteld en ontstaan er initiatieven die zich op deze doelgroep richten.

Met het installeren van een 'dag van de kinderkunsten' bezegelde voormalig cultuurminister Joke Schauvliege het samengaan tussen kunst en onderwijs met een grote politieke aandacht. Al is dit in de praktijk niet altijd evident: het -terecht- invoeren van de maximumfactuur in het onderwijs heeft tot gevolg dat receptieve en actieve kunst- en cultuuractiviteiten een terugval kennen.

De kunsteducatieve sector (waarvan we de voorlopers vinden in de hoger vermelde creatieve expressiebeweging) nam in al deze ontwikkelingen een bijzondere positie in.

Het was vooral aan hen te danken dat er een voortdurende vloed aan nieuwe initiatieven, werkvormen en methodieken werden bedacht om kinderen met kunst in aanraking te brengen. De redenen om dit te doen, kenden een interessante evolutie: in de jaren vijftig en de vroege jaren zestig ging het voornamelijk om persoonlijke groei en ontwikkeling van het kind, in de jaren zeventig was er een accentverschuiving naar allerlei maatschappelijke en sociale doelen en vanaf medio tachtig kwam de kunst centraal te staan.

Organisaties die vanuit een meer postmodernistische denken startten en dus later werden opgericht (en nu erkend zijn onder het kunstendecreet) zoals Art Basic for Childeren, Aifoon, Matrix, De Veerman, Musica, Jeugd en Muziek, Rasa werken veelal vanuit het geheel van bovenstaande

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

doelstellingen en hebben een veel globalere visie op het ontsluiten van de kunsten voor mensen in het algemeen en voor kinderen in het bijzonder. Velen onder hen breiden hun doelpubliek uit naar zowel kinderen als volwassenen. Vaak hebben zij programma's waar beiden groepen samen worden aangesproken.

Zij bevechten sterk de misvatting als zou kunsteducatie enkel leuke activiteiten voor kinderen omvatten in de rand van de kunsten en tonen dit overduidelijk aan in hun dagelijkse werking.

Deze organisaties, die vooral de functie participatie krijgen toegeschoven, hebben een zeer sterke binding met het kunstenlandschap en tegelijkertijd een zeer grote en gedegen kennis van agogiek en pedagogiek. Historisch zijn ze gegroeid uit het werken met kinderen in onderwijs en vrijetijd maar ze verruimden hun actieradius, toch blijven ze tot op vandaag voortrekkers op het gebied. Maar door hun positie werken ze letterlijk veel minder in de spotlichten.

Met al deze lijnen in het achterhoofd zouden we kunnen stellen dat het goed gaat met de aandacht die we in Vlaanderen besteden aan kinderen en kunst.

Maar is dat ook zo? En wat zijn onze motieven hiervoor?

Kunst voor kinderen was de centrale focus van de Cultuurmarkt van Vlaanderen 2014.

Een oproep aan het culturele veld om dit jaar het aanbod voor kinderen extra in de verf te zetten tijdens, resulteerde in een ruim scala van meer dan 50 voorstellingen: muziek, theater, beeldende kunsten, kunstzinnige workshops ... voor alle leeftijden. Baby's werden niet vergeten en ook voor hen waren er initiatieven zodat ze hun eerste voorzichtige stapjes in cultuur konden zetten, weliswaar met hun ouders en/of aanverwanten.

De motivatie hiervoor was te horen te horen in de speech van Annik Klaes, directeur van Prospekta, het centrum voor kunstcommunicatie:

Uw kind heeft recht op het beste! De mooiste kleding, het gezondste eten, het beste kinderstoeltje, het veiligste speeltuig. Uw kind heeft ook recht op cultuur. En dat is nu precies wat we in de aanbieding hebben. Ruim en gevarieerd. Kom het ontdekken op de Cultuurmarkt en nadien een seizoen lang in de grote en kleine cultuurtempels in ons land.

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

Op het eerste gezicht een simpele motivatie, maar een die toch heel wat aanhang telt. Onder het motto 'uw kind heeft recht op het beste', verzamelde het centrum voor kunstcommunicatie heel wat kunstenaars en instellingen die dit mee onderschrijven. Zowel Marc Verstappen van DE studio, Barbara Wyckmans van HETPALEIS, Stefan Perceval van HETGEVOLG, Jo Roets van Laika, Marc Maillard van FroeFroe, e.a. onderschreven deze benadering.

Wanneer ik dieper inging op dit uitgangspunt kon ik uitmaken dat 'kunst voor kinderen' niet enkel voor kinderen bedoeld is, maar dat dit ook als kunst moet gelden voor volwassenen. 'Het beste' lijkt hierdoor niet meer zo vrijblijvend, maar aan voorwaarden verbonden.

Tijdens een kort gesprek met Karel Van Ransbeeck, artistiek leider van muziektheater De Spiegel noteerde ik dat zijn motivatie van 'het beste' (of 'het schone' zoals hij dat vertaalde) vooral te vinden is in het onbevangene waarmee een kind kijkt, het onbevangene dat door rationaliseren bij volwassenen dikwijls ondergesneeuwd raakt. Zijn artistiek werk, dat zich de laatste jaren vooral vertaalt in producties voor de allerkleinsten, ziet hij dan ook als een noodzaak om dat onbevangene, dat 'pure' als artistieke leidraad te hanteren.

Het onbevangene, dat later complexer wordt door kennis en ervaring, zal op die manier een grote kiem vormen in de groei van de mens. Hij wordt hierin gesteund door sommige pedagogische stromingen: zowel Maria Montessori, Rudolf Steiner, Célestin Freinet ... allen namen zij de verwondering, het pure en het 'zijn' als uitgangspunt en bevochten het louter 'hebben' als uitgangspunt.

Andere pedagogen gingen vaak uit van het principe van 'Bildung', een concept dat ontstond uit het denken over de maakbare mens. Vandaag is dit principe aan kritiek onderhevig. De meeste onderwijspedagogen en -hervormers lijken het hierover eens: *Bildung* kan niet meer, zeker niet bij jongeren. *Bildung* is kneden, bewerken, schaven, vormen van mensen, en dat is autoritair, paternalistisch, ouderwets. In het woord *Bildung* zit 'beeld', het betekent dat je individuen vormt naar een beeld dat je van de mens hebt, een beeld van hoe mensen zouden moeten zijn.

Ook in het denken over het jonge kind gaan stemmen op om hen zoveel als mogelijk het roer in eigen handen te geven. Het vorm geven aan hun eigen wereld iets dat nauw aansluit bij een kunstenpraktijk.

Maar geen beweging zonder tegenbeweging. Uit eerder populaire opvoedingsliteratuur spreekt een zekere onzekerheid over opvoeding.

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

Sommige pedagogen beweren dat er nu minder grenzen dan vroeger gesteld worden aan kinderen en volgens hen kan dit problemen opleveren.

Ze spreken over iets dat nieuw zou zijn: minder grenzen, minder regels, meer

onduidelijkheid, meer verwenning ... vraag blijft of dit ook zo is?

Zij die met kunst, educatie, opvoeding, rechten van kinderen bezig zijn schipperen vaak tussen deze meningen, maar ten onrechte wordt dit debat vaak opzij geschoven.

Ook in de organisatie die ik nu al geruime tijd mag leiden, moesten we op zoek naar antwoorden. Bij De Veerman vertrekken we in ons werk vanuit het gegeven dat iedere mens, ongeacht zijn leeftijd, kan (leren) waarnemen, ordenen en vormgeven, elk op zijn manier.

Voor de kunstenaar is dit een fulltime bezigheid: hij kijkt naar de wereld en de dingen, ordent zijn waarneming en geeft dit vorm. Dat hierbij de vroegere ordening sneuvelt, is soms lastig, maar niet te omzeilen.

Ook bij kinderen gaat dit op, zij het soms in een erg primitieve vorm. Pas als alles door gesleten paden beheerst wordt, alles hetzelfde blijft, de waarneming afneemt, de ordening blijft wat ze is, kunnen er geen nieuwe vormen ontstaan. Het voortdurend stimuleren, trainen en aanwakkeren van de driehoek waarneming, ordening en vormgeving zorgt voor een inventieve, innovatieve mens en op die manier ook voor een vernieuwende samenleving.

Dit is voor ons een motivatie om te geloven dat kunst zowel voor kinderen, jongeren en volwassenen zin heeft.

De uitspraak 'het zinvolle in de zogenoemde zinloze bezigheid die het spel der kunsten is' is dus ook ons niet vreemd.

gebeten
door
kunst

Welke motieven ik ook tegenkom, steeds is de mens - of in dit geval het kind - het uitgangspunt, waarbij het ontwikkelen van de menselijke vaardigheden centraal staat. De spelende mens, die al spelende zijn vaardigheden steeds uitbreidt.

Het kunstzinnig bezig zijn wordt daarbij beschouwd als een uitzonderlijk speelveld. In dat veld maakt men immers zelf zijn regels en zijn wereld. Dit is trouwens erg vergelijkbaar met wat elk (op zichzelf)lerend kind automatisch doet in zijn groei naar volwassenheid.

De vergelijking met de kunstenaar is niet veraf: hij die blijft spelen, die vaardigheden en ervaringen blijft uitbreiden, die het als een uitdaging

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

ziet dat hij steeds in verandering is en daardoor ook 'de' of op zijn minst 'zijn' wereld.

Maar de vraag moet gesteld: is dit de ingesteldheid van de kunsten vandaag of hanteren we kunsten vandaag in deze zin?

Het vraagt een bepaalde manier van 'zijn', een houding, wil men in deze zin kunst als een factor in de ontwikkeling van het leven van de mens hanteren.

We geloven sterk dat inhoudelijke en thematische benaderingen van onze werkelijkheid tot meer inzicht leiden. Op elke leeftijd is de confrontatie met bepaalde (leeftijdsggebonden) thema's en inhouden een mogelijkheid om zowel intellectueel als emotioneel te groeien. Om inhouden en thema's te onderzoeken moet men iets begrijpen van de taal waarin ze gesteld zijn. Ook dit vraagt oefening.

Een kind voor een kunstwerk van Rothko zetten, zoals Jake Chapman aanhaalt, en dan verwachten dat 'het' gebeurt, lijkt zinloos, maar de vraag blijft: 'wanneer dan is de tijd rijp?' Het rijpen gebeurt immers traag en via veel oefening in kijken, luisteren, voelen, denken ... Hier spelen zeker leeftijdsgebonden factoren mee, maar is het 'niet-begrijpen' net ook geen uitdaging en stimulans om verder te gaan en nieuwsgierigheid aan te wakkeren?

In veel pedagogische en agogische standpunten is verwondering, nieuwsgierigheid de drijfkracht van de interesse. Hier zou alweer een motief kunnen liggen om de kunst voor elke mens, en dus ook voor kinderen, als zinvol te beschouwen

Inzicht en vaardigheden in de verschillende kunstdisciplines en de taal van de kunst(en) helpen om vorm te geven of om vormgeving te kunnen lezen. Dit zorgt ervoor dat onze uitdrukkingsvaardigheid, het lezen van uitdrukkingen van anderen en de mogelijkheid het met elkaar over 'de dingen' te hebben, versterkt wordt. Dit communiceren - of alvast een poging daartoe - is wat we vanaf ons prille bestaan al stotterend leren. Dat gaat uiteraard samen met een complexiteit aan inzichten, de mogelijkheid tot abstraheren, zicht te krijgen op en inzicht krijgen in abstracte concepten, een conceptueel denken enzovoort.

Van in den beginne zijn we allen gedoemd dit onder de knie te krijgen.

Het is misdadig om niet elk kind de kans te geven de talen van lijnen en kleuren, van bewegingen in tijd en ruimte, van klanken in allerlei kleuren en in de meest diverse tempi te onderzoeken, zich eigen te maken en te gebruiken, al was het maar in een poging om ons bestaan te begrijpen en

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB

De Veerman

erop in te grijpen met een eigen vorm.

Alles lijkt zo herleidbaar tot 'hebben of zijn': hebben we cultuur of zijn we cultuur?

Dit doet me denken aan een gedicht van Ed. Hoornik dat begint met de regels:

Op het schoolbord stonden ze geschreven

de woorden 'hebben' en 'zijn'.

Ik kan het gedicht aanraden aan ieder die wil denken over kinderen en kunst.

Tijl Bossuyt

Artistiek en zakelijk leider De Veerman
2014 , september

gebeten
door
kunst

De Veerman
Marialei 25
2018 Antwerpen

03/290 69 66
info@veerman.be
www.veerman.be

IBAN BE81 7330 0332 6524
BIC KREDBEBB